

N:o 84.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 6 maj 1898.

— — — — Andra Kammaren den 6 maj 1898.

*Riksdagens skrifvelse till Konungen, angående inrättande vid fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en utaf viss kompetens åtföljd afgangsexamen för lärjungar i 15—16-års-åldern m. m.*

(Första Kammarens tillfälliga utskotts (n:o 2) utlåtande n:o 8.)

(Andra Kammarens tillfälliga utskotts (n:o 1) utlåtande n:o 15.)

Till Konungen.

Med anledning af motioner, väckta inom Riksdagens båda kamrar, har Riksdagen under ompröfning tagit deri framställda förslag dels till inrättande vid de allmänna läroverken af en utaf viss kompetens åtföljd afgangsexamen för lärjungar i 15—16-års-åldern, dels ock till vissa dermed i samband stående ändringar i läroverkens organisation.

Den uppfattning, som ligger till grund för motionerna, nemligen att en förändring i organisationen af de allmänna läroverken är af behovet påkallad, delas äfven af Riksdagen. De många yrkanden i detta afseende, som sedan åtskilliga år tillbaka flera gånger framkommit både i offentliga och i enskilda förhandlingar, tyckas också gifva vid handen, att denna mening är ganska allmänt utbredd.

I fråga om den rigtning, i hvilken en reform af läroverken bör ske, kan Riksdagen icke heller annat än gilla motionärernas uppfattning,

*Bih. till Riksd. Prot. 1899. 10 Saml. 1 Afd. 1 Band. 16 Häft. (N:o 84.)*

att de båda syften, för hvilka det måste vara läroverkens uppgift att arbeta, nemligen att meddela medborgerlig bildning och att lägga grund till fortsatta vetenskapliga studier, böra träda i någon mån i sär inom läroverket derigenom, att dels en särskild afslutningskurs jemte dermed förbunden, af viss kompetens åtföljd afgangsexamen anordnas för lärjungar, som vid 15—16-års-åldern önska sluta sin skolgång, dels ock vid slutet af femte klassen en delning sker af de fullständiga läroverkens hittills varande nioåriga kurs i två afdelningar, en lägre och en högre, den ena byggd på den andra, motsvarande de före år 1849 existerande skolformerna gymnasium och skola.

Betydande fördelar synas genom en sådan anordning beredas både dem, som ämna genomgå läroverket i dess helhet, och dem, hvilka af en eller annan anledning tidigare lemna studierna. De senare finge tillfälle att inhemta en kurs, som utgjorde ett mera afslutadt helt och som vore för dem af mera omedelbart gagn för inträdet på de praktiska banor, åt hvilka de ämna egna sig, och de besparades frestelsen att för genomgående af läroverkets öfversta klasser spilla en dyrbar tid, som skulle kunna bättre användas till förberedelse för det blifvande kallet. För dem åter, som genomgå läroverket i dess helhet, skulle vinsten blifva den, att arbetet i de öfversta klasserna, sedan dessa blifvit befriade från en del för teoretiska studier mindre väl skickade ynglingar, skulle kunna bedrivas med vida större intensitet och dermed en fastare grund läggas för fortsatta studier samt större mogenhet förvärfvas för öfvergången till universitetet. Detta sistnämnda syfte skulle utan tvifvel också främjas, derest metoden för undervisningen i den högre afdelningen blefve i någon mån en annan än i den lägre, så att man lemnade åt lärjungarne något större frihet i deras studier och något mera sökte öfva dem i sjelfverksamhet, hvarjemte borde tagas i öfvervägande, huruvida icke mogenhetsexamen skulle kunna delas på det sätt, att två eller flera ämnen finge afslutas tidigare. Hvad den ifrågasatta afgangsexamen beträffar, synes det vara i alla hänseenden lämpligast, att densamma förläggas till en klass, parallel med nedre sjetten klassen.

Då nemligen afslutad konfirmationsläsning bildar en vigtig vändpunkt i ungdomens lif, och statistiken otvetydigt visar, att vid genomgången af nedre sjetten klassen det allra största antalet af läroverkens lärjungar slutat sin nattvardsläsning samt det vida öfvervägande flertalet af lärjungar, eller öfver 80 procent, i nämnda klass vid höstterminens slut nått en ålder af 14, 15 eller 16 år, finnes det goda skäl för att förlägga slutpunkten af en allmän medborgerlig bildnings-

kurs till detta stadium. Visserligen förete för närvarande nämnda ålderskategorier starka siffror äfven i femte klassen; men dervid är att märka, dels att femte klassen länge betraktats såsom ett slags avslutningsklass för de lärjungar, som der uppnått lämplig afgangsålder, och dels att medelåldern för lärjungarne både å real- och latinlinien i senare tider visat nedåtgående tendens. Blifver en nyupprättad klass, jemnställd med nedre sjette klassen, bestämd till avslutningsklass, torde den normala afgangsåldern på detta stadium i förhållande till den stadgade inträdesåldern vid läroverket snart nog reglera sig i önskvärd riktning.

Vid ifrågavarande stadium är alltså för de flesta lärjungar den lämpliga tidpunkten hunnen för inträde i det praktiska lifvet eller i de förskolor, som förbereda dertill. Vidare skulle efter genomgången af femte klassen kurserna i flera ämnen lättare kunna ordnas så, att en viss avslutning ernåddes, hvarjemte slutligen det afgörande valet i fråga om en ynglings lefnadsriktning då säkrare kan träffas.

Den farhåga, som uttalats, att den nya avslutningsklassen skulle komma att ofördelaktigt återverka på hela nederskolan i så måtto, att efter dess upprättande undervisningen i de fem lägre klasserna skulle komma att ensidigt bedrivas i riktning af att utgöra en förberedelse för det praktiska lifvets värf och grundläggningen för de vetenskapliga studierna derigenom varda försummad, finner Riksdagen icke vara befogad, utan anser fastmer, att undervisningen på det lägre stadiet både kan och bör ordnas så, att den gagnar såväl dem, som skola egna sig åt fortsatta studier, som dem, hvilka ämna utgå i det praktiska lifvet.

I fråga om det sätt, hvarpå man ungefär tänkt sig den föreslagna avslutningsklassen inrättad och bragt i anslutning till läroverkets fem nedre klasser, vill Riksdagen, utan att för sin del uttala något godkännande af detaljerna, i afseende å hufvuddragen hänvisa till det förslag till en s. k. praktisk avslutningsklass, hvilket år 1897 uppgjordes inom Nya elementarskolans läroverksskollegium. Visserligen finner Riksdagen det försök, hvilket vid denna skola gjorts att bringa nämnda förslag till verkställighet, icke kunna betraktas såsom varande i organisatoriskt afseende vägledande, enär ifrågavarande klass icke satts i organiskt samband med det lägre stadiet och ej heller avslutats med en af särskild kompetens åtföljd afgangsexamen. Genom det nitiska arbete, som af lärarne i omförmälda klass nedlagts för att lämpa undervisningen efter det nya ändamålet, torde dock i metodiskt afseende, i fråga om läroböcker m. m., hafva vunnits erfarenhet för meddelande af en utbildning af det slag, hvarom här är fråga.

Skall emellertid den nu ifrågasatta avslutningsklassen varda till verklig nytta såväl för läroverken som för lärjungarne, torde den böra upprättas vid samtliga fullständiga och femklassiga läroverk samt åtföljas af en examen, medförande kompetens för vissa praktiska banor, något som därför vid dess upprättande lärer böra stadgas. För att utröna, i hvilken utsträckning sådan kompetens skulle kunna vara att påräkna, hafva de Riksdagens utskott, som handlagt ifrågavarande motioner, i den ordning § 46 riksdagsordningen stadgar inhemtat upplysningar från vissa administrativa myndigheter, hvilka vid anställande af åtskilliga under dem lydande tjensteinnehafvare kunde väntas draga fördel af ifrågavarande examen, nemligen generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, generaltullstyrelsen, domänstyrelsen och medicinalstyrelsen, hvarjemte Stockholms handels- och sjöfartsnämnd samt Stockholms fabriksförenings fullmäktige, hvilka styrelser måste anses vara förtrogna med de af dem representerade näringsgrenarnas intressen, på begäran afgifvit yttranden i ämnet.

Af den sålunda förebragta utredningen, hvilken visserligen icke kan göra anspråk på fullständighet, framgår såsom resultat, att förutom generaltullstyrelsen, som ansett andra ålders- och kompetensvilkor för dess underlydande tjenstemän vara af nöden, samtliga de statsmyndigheter och representanter för olika näringar, som haft tillfälle att yttra sig öfver förslaget, ställt sig välvilligt till detsamma och mer eller mindre bestämdt uttalat såsom sin mening, att en afgangsexamen vid läroverken af ungefär det omfång och vid den ålder, som af motionärerna ifrågasatts, skulle, med eller utan derpå följande specialkurs, i vidare eller trängre omfattning visa sig för ändamålet lämplig. Stockholms handels- och sjöfartsnämnd har till och med betecknat en reform af den nuvarande läroverksorganisationen i åsyftad rigtning såsom »en bjudande nödvändighet» och anført skäl för den uppfattningen, att den föreslagna »afgångsexamen kraftigt borde bidraga att höja bildningsnivån hos dem, som egna sig åt de praktiska yrken».

Af dessa uttalanden framgår för öfrigt, att i många fall, exempelvis hvad angår anställning i handel och yrke, en examen, som vid konfirurationsåldern avslutar en för det praktiska livets behof afsedd kurs af allmän medborgerlig bildning, bör vara fullt tillräcklig samt att i andra fall åter, exempelvis för anställning i en mängd befattningar vid post- och telegrafanstalterna, vid jernvägarne m. m., hvarvid genomgående af en redan påbjuden eller tillämnad specialkurs utgör ett kompetensvilkor, den ifrågasatta afgangsexamen bör komma att väl lämpa sig såsom inträdesfordran för en dylik specialkurs. På flera af nu nämnda

områden visade sig en tid stark tendens att få maturitetsexamen, antingen fullständig eller i vissa ämnen, uppställd såsom kompetensvilkor, men följden häraf blef på somliga håll, att man fick nöja sig med de mindre väl underbyggde studenterna, och på andra, att man rent af kom att lida brist på väl kvalificerade sökande. Den åsigten har därför hos de administrativa myndigheterna allt mera vunnit insteg, att en mindre och tidigare aflagd afgangsexamen med derpå följande specialkurs för yrket innebure en bättre garanti för att erhålla lämpligt personligt material för besättande af en mängd befattningar än fasthållande af maturitetsexamen såsom kompetensvilkor, ett vilkor, som i öfrigt qvarhölle den blifvande tjensteaspiranten tre år längre vid läroverket, men dervid ofta komme honom att öfverskatta bokstudiers värde och blifva olämplig för praktiska värf.

För den allmänna brukbarheten af en dylik, till läroverkets mellanstadium förlagd mindre afgangsexamen talar äfven den i våra grannländer Norge och Danmark under en längre följd af år vunna erfarenheten.

Med denna erfarenhet och förutnämnda utredning för ögonen tvekar Riksdagen icke att såsom sin mening uttala, att inrättandet af en afgangsexamen, ungefärligen af den beskaffenhet och förlagd till det stadium, som af motionärerna angifvits, bör uppställas såsom ett af de viktigaste målen vid läroverkens omorganisation.

Att en sådan afgangsexamen till undvikande af ungdomens öfveranstängning och för att ej omintetgöra frukterna af studierna i avslutningsklassen ej bör göras alltför rigorös, utan tvärt om noga lämpas efter ifrågavarande åldersstadiums förmåga, torde knappt behöfva särskildt framhållas. Men då examen skulle åtföljas af kompetens i olika riktningar, är naturligen af nöden, att den ställes under offentlig kontroll och enhetlig ledning. För att åt densamma inför allmänheten och lärjungarne må tilläggas vederbörlig vikt och anseende, bör den vidare ega rum under något högtidligare former än en vanlig årsexamen och öfver densamma fullständigt afgangsbetyg enligt fastställt formulär meddelas. De former, under hvilka denna examen bör afläggas, torde, liksom äfven omfattningen af den kompetens, som bör åtfölja afläggandet af densamma, böra öfverlemnas åt en kommande utredning att närmare föreslå.

Hvad angår öfriga ändringar i läroverksorganisationen, som af motionärerna stälts i samband med den nya avslutningsklassens och afgangsexamens inrättande, har Riksdagen redan tillkännagifvit sin anslutning till den viktigaste af dessa, nemligen återupplifvandet af den

gamla indelningen af läroverket i två för olika åldrar och olika uppgifter afsedda stadier: skola och gymnasium, hvilka likväl hädaneftersåsom hittills skulle kunna stå under gemensam ledning och begagna gemensamt läroverkshus.

Enligt Riksdagens uppfattning har uppgifvandet af nämnda, både af psykologiska och af rent praktiska grunder betydelsefulla tudelning af läroverket i flera afseenden menligt inverkat på vårt skolväsendes utveckling efter 1849. Icke minst har detta framträdt deruti, att det lägre stadiet i följd af studentexamens fortplantade tryck nedåt blifvit lidande särskildt i afseende å sin kursfördelning, och att det högre stadiet i följd af lexläsningssystemets fortsättande upp till högsta klassen förlorat den sjelfständiga ställning i afseende å studiernas bedrifvande, det fordom intog. Det är att hoppas, att dessa menliga verkningar småningom skulle kunna aflägsnas, om den gamla delningsprincipen åter infördes och hvarterdera stadiet, såsom motionärerna föreslagit, organiserades för sitt specifika ändamål: det lägre, klasserna 1—5, att vara en skola för barna- och öfvergångsåldern med uppgift att meddela allmän medborgerlig bildning, det högre, klasserna 6: 1—7: 2, att vara en skola för ynglingaåldern med uppgift att gifva förbildning för studier, afsedda att fortsättas vid universitetet eller annan högre tillämpningsskola.

Ur antagandet af denna viktiga princip angående läroverkets delning i två åldersstadier följa betydelsefulla konsekvenser med afseende å studiernas anordning. Utan att ingå i sådana undervisningsplanens detaljer, hvilka det bör tillhöra en kommande utredning att klargöra, vill Riksdagen här endast erinra, huru derigenom möjligheter öppnas att vida mer än hittills inrätta metod och kursfördelning efter de olika åldrarnes behof.

På det högre stadiet bör dervid valfrihet, särskildt i fråga om språken, kunna införas i större omfång än nu. Vidare bör genom en dylik anordning, såsom af motionärerna framhållits, undervisningssättet lättare kunna ändras derhän, att gymnasiet, såsom förr var fallet, må kunna uppfostra till börjande sjelfständiga studier och sålunda åter blifva ett mellanled mellan nederskolan och universitetet. Den brist på förmåga att drifva vetenskapligt arbete på egen hand, hvaröfver i fråga om våra dagars abiturienter klagomål ofta försports, skulle man derigenom söka få afhjelpat.

Vid den förestående omarbetningen af undervisningsplanen bör derjemte enligt Riksdagens mening uppställas det af motionärerna framhållna önskemålet, att det nationella bildningselementet måtte förstärkas.

Icke minst bör detta ske derigenom, att inom afslutningsklassen och på gymnasialstadiet tillräcklig tid tillmätas åt modersmålet och historien. Åt lärjungen måste beredas tillfälle att under lärarens ledning få läsa det bästa af våra egna klassiska författare från olika perioder för att rätt bringas att fatta, huru deras framställning står i samband med den inhemska kulturens utveckling. Åt lärjungen måste äfven meddelas en efter stadiet lämpad kännedom af vår statsförfattning och våra samhällsförhållanden, en kännedom, af hvilken han en gång såsom fullmyndig samhällsmedlem bör kunna draga gagn. Särskildt bör på det högre stadiet, der mottagligheten är större och förutsättningarna för att anställa jemförelser med förhållandena annorstädes förefinnas, mera utrymme än hittills gifvas åt en fyllig framställning af fosterlandets historia under senare tider. I dessa afseenden finnas väl ansatser i den nuvarande undervisningsplanen, men de måste genom anvisande af ökad tid och lämplig kursfördelning förstärkas. Det närmare sättet, hvarpå detta lämpligast bör genomföras, måste öfverlemnas åt en blifvande utredning att föreslå, men Riksdagen anser ändamålet vara af den vigt, att andra syften här få vika något tillbaka.

Särskildt har Riksdagen ej kunnat underlåta att taga i öfvervägande det af motionärerna i samband med reformförslagen framställda yrkandet, att början af undervisningen i latin skulle framflyttas till nedre sjette klassen. För en sådan anordning synes i främsta rummet tala den förmån, som skulle ligga deri, att man finge en enhetlig neder-skola, och deri, att man kunde för lärjungarne och deras målsmän framflytta valet af studieriktning till en tid, då anlagen träda mera tydligt fram. En annan förmån skulle, enligt hvad motionärerna framhållit, vara den, att de främmande språken på skolans mellanstadium (= 4:de och 5:te klasserna) icke skulle så tätt på hvarandra inträda, som nu är fallet. Slutligen skulle äfven genom latinundervisningens framskjutande till 6:te klassen en besparing i utgifter vinnas, hvarigenom till god del medel skulle kunna erhållas till inrättande af den nya afslutningsklassen.

Beträffande latinstudiets betydelse i våra dagar har, såsom det synes Riksdagen, icke utan skäl framhållits, att detsamma numera icke kan, förutom för några få undantagsfall, afse latinets användande i tal och skrift, utan endast att kunna tillgodogöra sig innehållet hos latinske författare. Det har då satts i fråga, om icke, för vinnande af den del af detta mål, som kan och bör tillkomma allmänna läroverken, en fyra-årig kurs kunde vara tillräcklig, särskildt om hänsyn tages dertill, att genom den föreslagna afgångsexamen vid konfirmationsåldern med deraf

följande kompetens ett stort antal för gymnasialstudier mindre lämpliga lärjungar utan tvifvel skulle dragas ifrån sådana studier och alltså latinklasserna erhålla ett bättre urval af lärjungar. En vigtig omständighet att beakta har ock ansetts vara, att med den utveckling i språkligt hänseende, lärjungen på gymnasialstudiet vunnit, latinets der skulle kunna läsas på ett helt annat och mera fruktbarande sätt än på ett lägre stadium.

Emellertid hafva inom Riksdagen dels betänkligheter mot latinets uppflyttning till sjetten klassen uttalats och modifikationsförslag satts i fråga, dels ock å andra sidan en bestämd åsigt om denna uppflyttnings lämplighet och nytta gjort sig gällande. Vid sådant förhållande anser Riksdagen, att åt en blifvande utredning bör öfverlemnas att föreslå bästa sättet för nämnda frågas lösning.

På grund af hvad ofvan blifvit anfördt, får Riksdagen hos Eders Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande inför Riksdagen af förslag till inrättande vid rikets fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en under offentlig kontroll stäld och af viss kompetens åtföljd afgangsexamen för lärjungar, som vid 15—16-års-åldern önska sluta sin skolgång, samt till de ändringar i läroverkens organisation, som dermed stå i samband.

Stockholm den 6 maj 1899.

Med undersåtlig vördnad.